

Mgr. Olga Klíková, Ph.D.

Posudek vedoucí diplomové práce

Anastázie Borkunové: Hodnocení českých překladů románu M. Bulgakova
Mistr a Markétka

V úvodu své diplomové práce (244 stran) diplomantka uvádí prameny, z nichž čerpala informace o samotném díle a zamýšlí se nad úkoly kritiky překladu. Zmiňuje obtížnost úkolu vzhledem k nerozpracovanému pojmovému aparátu. Mám za to, že nejde jen o pojmový aparát, ale především o cesty, vedoucí k analýze překladu a jeho hodnocení, o absenci metody. To ale na druhé straně otevírá dveře nejrozličnějším přístupům k hodnocení překladu uměleckého díla. Je tu široké spektrum možností – od výčtu jednotlivých prohrěšků či výborných řešení detailů až po globální hodnocení čtivosti a zajímavosti přeloženého díla. Diplomantka se rozhodla pro co nejobektivnější rozbor lingvostylistický v těsném sepětí se sémantikou díla.

Obsáhlý román si pracovně rozdělila na logické segmenty – řečová pásma vybraných postav a vypravěče, která jsou snáze uchopitelná a umožňují konečný syntetický závěr a hodnocení. Při práci s rozsáhlým materiálem využila možností elektronického zpracování, jehož podstatu a výhody jistě vyloží v úvodním slovu k obhajobě.

V úvodu diplomantka líčí genezi Bulgakovova románu. Vychází z bohaté literárněvědné literatury a uvádí syžet díla do vztahu k legendě o Faustovi i k biblické postavě Piláta Pontského. O syžetu, kompozici, vložení románu, časoprostorovému řešení i o protagonistech proslulé knihy existuje přirozeně řada odborných pramenů, v nichž se diplomantka suverénně orientovala, i když to rozhodně není snadné. Pozornost věnovala i často diskutovanému problému žánrové podstaty díla, která stejně jako významový plán umožňuje různé interpretace a výklady.

Po literárněvědné charakteristice přechází autorka práce k lépe uchopitelné analýze konkrétního jazykového materiálu. Uvádí důvody, které ji vedly k výběru analyzovaných řečových pásem. Za jeden z kladů práce je nutno považovat propojenost významového a výrazového plánu. Diplomantka postavy nejprve charakterizuje nejen samy o sobě, ale ve vztahu k ostatním hrdinům, při čemž zaujímá samostatné stanovisko k odborným pramenům a pak přechází k detailní jazykové analýze. Jako první zkoumá rovinu lexikální. (Na str. 15 zřejmě došlo ke „krátkému spojení“. Diplomantka jako hlavní rys Wolandovy mluvy uvádí knižnost a archaičnost, ale začíná ukázkami hovorových prvků). V rovině syntaktických prostředků vhodně vyděluje kontaktní prostředky, oslovení, modální věty, slovosled (vysvětlení by si snad zasloužilo označení „nepravidelný“ slovosled), typy vět a větých konstrukcí různých stylů. Příklady jsou velmi hojné a přesvědčivé. Větší kontext ukázek umožňuje konkrétní pohled na řeč postavy jako na celek. Poznámka: u příkladu zdvojnásobení by bylo vhodné upřesnit, jakou mají v originálu stylovou hodnotu a přirovnání by bylo vhodnější bezprostředně přiřadit k ukázkám obrazných prostředků.

Po analýze originálu přechází diplomantka ke kritickému rozboru a hodnocení dvou překladů do češtiny. Nejprve věnuje pozornost překladu A. Morávkové a postupuje přitom stejnou metodou – zkoumá řečová pásma postav, která detailně analyzovala v originálu. Úvodní formulaci, že A. Morávková „usiluje o neutralizaci příznakových a výrazně expresivních prostředků“ by podle mého názoru bylo možno zmírnit, protože podle mého názoru tento objektivně zjištěný rys nebyl záměrem překladatelky, ale výsledkem jejího chápání stylu originálu, metody práce i dobových zvyklostí české překladatelské školy. Také mám zato, že na některých místech byla diplomantka poněkud příliš rezolutní a kritický pohled mohla zmírnit (např. valajuščij duraka – pitvořící se kocour). Někdy překladatelka ani neměla k dispozici jazykové prostředky, které by originální prvek adekvátně realizovaly. Neutralizaci knižních a archaických výrazů dominantních v pásmu Wolandovy řeči považuje

ovšem za zásadní posun ochuzující hlavní postavu a tedy i dílo jako celek. Polemizovat by se dalo s formulací, že jméno Korovjov není v češtině běžné. Spíše prostě v češtině neexistuje. Jde však pouze o maličkost. Zásadní připomínku bych měla k hodnocení překladu frazeologizmů, obsahujících slovo „čert“. (s.99) Je pravda, že současná čeština pocíťuje tyto frazeologizmy za zastaralé a užívá se jich ve srovnání s ruštinou mnohem méně. V případě Bulgakovova románu, kdy je používá sám ďábel, jeho družina a další protagonisté, však mají svou funkci -komický efekt, proto bych jejich užití v překladu A.Morávkové nehodnotila negativně. Zvláštní pozornost diplomantka věnovala převodu osobních jmen (Korovjov, Potápka-Bezprizornyj u A.Morávkové). Zajímá mě názor diplomantky na počestění jmen v díle, které je přeloženo do mnoha jazyků a je světově proslulé. Je vhodnější ponechat ruskou podobu, přeložit nebo upravit?

Po analýze pásma Korovjova (stylové posuny poznamenaly negativně postavu i celek díla), Piláta Pontského a Mistra přechází autorka práce k pásmu vypravěče a shledává, že i zde se překladatelka nevyhnula stylové neutralizaci a zmírnila ironické vyznění. Po shrnutí hlavních rysů a hodnocení překladu A.Morávkové přistupuje diplomantka k převodu L.Dvořáka a analyzuje jej podle stejných kritérií. V řečovém pásmu Wolanda shledává u Dvořáka jazykový cit, fantazii a kreativitu, zachování dominantních rysů – emocionality, zdvořilosti, archaičnosti. Na s.171 však vyjadřuje názor, že Dvořák Wolandovu postavu posouvá a mění její charakter přidáním expresivity a převod hodnotí jako „nevyhovující“. Toto konstatování není rozporuplné, jak by se mohlo zdát, jedná se o signál jednoho z rysů Dvořákovy překladatelské metody. Jeho řešení převodu jména Korovjov jako Kravinkin diplomantka neshledává vhodným. Zpochybňuje rovněž podobu jména Ponyrjov a přezdívku Bezdomovec. Faktem je, že převod osobních jmen v tomto románu představuje skutečný problém. Podobně různá oslovení (donno, messire...), která hrají v originálu významnou roli při charakteristice postav.

Diplomantka v řečovém pásmu Kravinkina shledává určitou nevyrovnanost: na jedné straně je tu neutralizace expresivních prvků, na druhé použití obecné češtiny (překladatel expresivity nedosahuje lexikálními prostředky, ale fonetickými a morfologickými prvky). Vcelku však pokládá groteskní figuru za jazykově zvládnutou. Podobnou rozpolcenost zachytila i v pásmu Piláta Pontského. Pásmo Mistra pokládá za adekvátně převedené. Posílení expresivity konstatuje v pásmu Ponyrjova, jehož přezdívka Bezdomovec vyvolává v českém kontextu nežádoucí asociace a aktualizaci v místě i času.

V pásmu vypravěče bohatě doloženém ukázkami L.Dvořák podle názoru diplomantky adekvátně zachoval zásadní stylové kvality. Jeho práce nepůsobí jako překlad, což je asi nejvyšší možné hodnocení přeloženého díla a je dokladem tvořivého přístupu a zkušenosti překladatele. Vcelku diplomantka pokládá Dvořákův překlad za zdařilý a opodstatněný. Ve srovnání s překladem A.Morávkové oceňuje individuální jazykové ztvárnění vyjadřování postav a realizaci stylových i významových kvalit originálu.

Diplomovou práci A.Borkunové považuji za mimořádně zdařilou a potřebnou. Její autorka v ní prokázala orientaci v odborné literatuře a především schopnost samostatného rozboru a kritické hodnocení překladu složitého uměleckého díla. Použila metodu, která jí pomohla zvládnout rozsáhlý jazykový materiál, propojila literárněvědný pohled na dílo s pohledem lingvostylistickým. Podrobnou analýzu byla schopna syntetizovat a vyvodit z ní samostatné kritické hodnocení. Práce je opatřena bohatým seznamem použitých zdrojů i přílohou na CD. Vzhledem k uvedeným kvalitám mám za to, že práce splňuje nároky kladené na diplomovou práci a navrhuji ocenit ji známkou výborně.

10.1.2008

Olga Ulíščová